

Elämäni palapeli

ULLA MATTELMÄKI

ELÄMÄNI PALAPELI

Lääkäri, äiti, hoivaaja

Ulla Mattelmäki

ELÄMÄNI PALAPELI

Lääkäri, äiti, hoivaaja

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH,
Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa

Kansi: Pertti Jokela

Ullan valokuva kannessa: Kuvakati, Ylöjärvi

Ulkoasu: Heikki Laitinen

© Ulla Mattelmäki ja Kirjaniekka 2025

www.kirjaniekka.com

ISBN 978-952-65733-9-7

LUKIJALLE	7
OSA I	10
MAAILMALLE – AINA TURKUUN ASTI.....	11
OPISKELIJAELEMÄÄ	22
OPISKELUA JA MUUTOKSIA.....	33
ELÄMÄNI SIVURAIDE – ÄITIYS?	47
SURUINEN JOULU	55
TYÖTÄ LÄÄKÄRINÄ.....	59
ELÄMÄNI TUKIPISTE TAMPERE	66
MENETIN ISÄN	71
AMMATIN HAASTEITA	82
TULIN JÄTETYKSI	88
OSA II:.....	96
HYPPÄYS POLITIIKKAAAN	97
TOINEN KERTA.....	101
AKATEEMINEN KUNNIANHIMO.....	107
VESIEN VIETTELYS	110
PÄÄTYMINEN POMOKSI.....	122
PERINNERAKENTAMINEN HARRASTUKSENA.....	126
KOKO LÄÄNIN LÄÄKÄRIKSI	132
JÄLKEENPÄIN NAURATTAA	137
VANHA JA UUSI YLÖJÄRVI	141
UUSI KOTI MAALLE	150

UUSI TYÖPAIKKA VIELÄ KERRAN	157
MENESTYKSEN HETKIÄ	165
OSA III	170
PYSÄHTYMINEN MUISTOIHIIN	171
VIERAILLA MAILLA	174
ITALIA MIELESSÄ	178
ELÄKELÄISARKEA	187
IHMISEN PARAS YSTÄVÄ.....	190
MUITAKIN ELÄIMIÄ ASUI MEILLÄ	196
LAPSET JA LAPSEN LAPSET	203
TYÖSSÄ ELÄKELÄISENÄ	207
YSTÄVÄT JA SUKANKUTOJAT	213
SANANEN VANHUKSISTA JA EUTANASIASTA.....	223
HOIVAAJANA ARJESSA.....	231
MINÄ KIRJOITTAJA.....	234
KIITOKSET	236

LUKIJALLE

Olen iäkäs lääkäri ja isoäiti. Elän nykyisessä pirstaleisessa maailmassa ja seuraan säännöllisesti kaikkia arkipäiväämme tunkeutuvia uutisia. Katselen samalla taaksepäin ja muistelen elettyä elämääni. Tuntuu, kuin olisin elänyt yhtä aikaa montaa elämää, jotka ovat sotkeutuneet toisiinsa monin solmuin. Muistoissa selvänä erottuu lapsuusaika, jonka kasvoin vanhempieni ja sisarusteni kanssa. Sen jälkeen elämä suuntautui opiskeluun, valmistuin ammattiin ja työhön. Elämän pitkään jaksoon kuuluvat oman perheen perustaminen ja työ erilaisine polkuineen. Lopulta kaikkea seurasi eläkeaika, joka sekään ei ole lyhyt.

Elämän merkitys koetaan muistikuvien kautta. Viitekehyksen luovat tapahtumien lisäksi lähellämme toimivat ihmiset. Elämäni keskiössä on ollut oma perheeni ja siihen kuuluneet jo kauan sitten kuolleet vanhempani. Lisäksi minua ovat kasvattaneet lapsuuteni tukijoukkona ”mummon korvikkeet”, kaksi sukulaistätiä. Ydinperheen ympärille ovat myöhemmät syntyneet lasteni perheet. Tärkeitä elämässäni ovat olleet sisaruseni ja muutama läheinen ystävä.

Ammattini mukanaan tuoma lääkäriys on ollut minulle selvä kehys koko aikuisen ikäni. Se on tuonut työtehtävät ja antanut raamit toiminnalleni. Muistoja tai elämänvaiheita voi luetella ajallisesti peräkkäin, mutta niitä ei pysty erottamaan toisistaan täysin. Kannamme mukanaamme aina koko elettyä elämäämme. Eläkkeellä olevan lääkärin matkassa kulkevat

ammattilliset tiedot ja kokemukset. Ne kietoutuvat arkipäivään, moniin muistoihin, keskusteluihin ja omaan vanhenemiseen. Siirtymät tekevät vain ajan virtaan rajoja ja auttavat käsittelemään tapahtumia.

Omistan kirjani äideille. Minulle varhain kuollut äitini oli tärkeä ihminen. Olen itse sukkuloinut ammatin, työn ja äitiyden ristipaineissa ja ymmärrän kaikkia heitä, jotka tekevät sitä samaa. Täydellistä äitiä ei ole, mutta meitä, jotka olemme tehneet parhaamme, on monia tuhansia. Haluan osoittaa kunnioitusta meille kaikille, parastaan yrittäneille.

Kirjoitan elämästäni sellaisena, kuin minä sen muistan ja olen mieleeni palauttanut. Tekstissä lapsuuden minäni Muru kyselee ja muistuttaa minua ajasta ennen lääkäriopintoja. Koska olemme elämäkokemustemme lopputulos, en ole sulkenut pois lapsuuteni muistoja. Olen selvyiden vuoksi kursivoinut tekstissä Murun kommentit.

Marraskuussa 2025

Ulla

OSA I

Olin nuori ja kokematon ammatissani ja avioliitossani.

MAAILMALLE – AINA TURKUUN ASTI

Kirjoittamisen aloittaminen tuntuu vaikealta. Edessä on iso urakka, jota olen jo useasti siirtänyt. Helpompi oli lähteä ulos katsomaan kevättä.

Koivut huojuvat tuulessa. Ulkona on melkoinen tuuli. Istun kirjoituspöydän ääressä ja katselen ulos. Punnitsen mielessäni, pitäisikö lähteä. Kotonakin olisi töitä, ainakin kirjoituspöytä pitäisi siivota. Pöydälle on kertynyt papereita, kirjoja ja kasapäin muistilappuja. Katselen uudelleen pihan lehdettömien koivujen levotonta liikettä. Jos lähtisin ulos, saattaisin löytää ensimmäiset sinivuokot. Talon edessä rinteessä on lämmin paikka, jossa usein ensimmäiset sinivuokot kukkivat. Pidemmällä metsässä näkisin, miten muurahaiskeot ovat jo heränneet, ja työläisillä on kova työ korjata talven jälkeen pesänsä.

Rakastan kevättä. Minusta vuoden upein aika alkaa siitä, kun lumen alta paljastuvat ensimmäiset pälvipaikat. Sen jälkeen voi kulkea metsässä ja tarkkailla, miten kevät etenee. Joka päivä näkee jotain uutta: kasveja, lintuja, hyönteisiä ja tietysti muurahaisia.

Kuulen yhtäkkiä viereltäni puhetta.

Sinua luonto on kiinnostanut aina lapsesta asti. Olen Muru ja haluan kertoa, millaista sinun elämäsi oli lapsena ja nuorena. Kun on noin vanha kuin sinä, on inhimillistä, että

monet asiat ovat jo unohtuneet. Minä kuljen rinnallasi, muistelen kanssasi ja ehkä lohdutan sinua.

Luonto oli sinulle monella tapaa merkityksellinen jo lapsena. Muistatko, että suunnittelit yläkouluikäisenä lähteväsi opiskelemaan biologiaa. Taisit suunnitella myöhemmin sitäkin, että valmistuisit voimistelunopettajaksi, kuten monet ystäväsi. Miksi kuitenkin lähdit hakemaan lääketieteelliseen tiedekuntaan?

Tarina on lyhyt tai pitkä. Alkunsa kaikki sai siitä, kun rehtorimme puolihuolimattomasti heitti minulle, että voisin hakea opiskelemaan lääketiedettä. Myönnän, että olin kouluikäisenä hyvin kunnianhimoinen. Halusin pärjätä, ja lääkäriopintoihin oli vaikea päästä. Tajusin, että naiselle ala olisi erityisen haastava. Kummitätini oli hammaslääkäri, ja aluksi ajattelin pyrkiä hammaslääketieteelliseen. Asioita mietittyäni päätin toisin. Lääkärin ammatti tarjoaisi monipuolisempia työmahdollisuuksia. Alusta asti oli selvä, että opiskelupaikkani olisi Turku, missä minulla oli ennestään hyvät tukiverkot. Turun pääsykokeissa oli psykologian tehtäviä. Psykologiaa en ollut lainkaan opiskellut koulussa. Lukioaikana tentin sen erikseen. Etukäteen vaikein koeaine oli mielestäni fysiikka, josta en ollut lainkaan kiinnostunut. Se maistui pahalta kuin yskänlääke, silti opiskelin sitä sisukkaasti. Kun olin päättänyt yrittää opiskeluoikeutta lääketieteelliseen, unohdin kaikki muut kiinnostukseni kohteet.

Miten vanhempasi suhtautuivat ammatinvalintaasi? Uskoivatko he, että sinusta tulisi lääkäri?

En muista, että vanhemmat olisivat asiaa paljon kommentoineet. Sisään pääsy tiedekuntaan oli siihen aikaan monen lukon

takana. Sisäänpääsykurssit alkoivat kesäkuussa ja jatkuivat neljä viikkoa. Päivisin oli luentoja ja jakson lopussa kuulustelut. Parhaat pisteet keränneet pääsivät aloittamaan opinnot syksyllä. Syksyn kursseille kelpuutettiin kaksinkertainen määrä opiskelijoita, joista puolet pääsi aloittamaan opinnot tammikuussa ja toinen puoli jäi ilman opiskelupaikkaa. Oikeastaan vasta joulun aikaan tiesi, miten käy. Olin onnekas, kun tammikuussa pääsin aloittamaan opinnot. Nykyään ei näin hankalaa ja monivaiheista pyrkimistä edes hyväksyttäisi. Sitähän joutui koko syksyn kuuntelemaan luentoja ja opiskelemaan, vaikka ei kuulunut tiedekuntaan, eikä edes tiennyt, pääsisikö opiskelemaan.

Tuosta on jo pitkä aika, enkä osaa sanoa, miltä se tuntui. Turku oli minulle tuttu kaupunki. Siellä asui paljon sukulaisia. Se varmasti helpotti alkua, ja sitten oli tietysti monia opiskelijoita, jotka olivat samassa vaiheessa. Aina löytyi kavereita ja uusia tuttavuuksia.

Olen istunut tänään koko päivän ja päätän lähteä ulos. Päätin joitakin vuosia sitten, että en halua koskaan kirjoittaa muisteluita omasta elämästäni. Olin kuitenkin tekemässä sitä nyt. Ehkä olin nyt vasta riittävän vanha ja rohkea kirjoittaakseni siitä. Pääni kaipaa tuuletusta. Otan koiran mukaani. Sekin kaipaa ulkoilua. Koira seuraa minua laiskasti. Sillä olisi pensaiden alla jotain mielenkiintoista. Pelkään, että kissa on kantanut sinne hiiren. Monta kertaa on käynyt niin, että koira on kerennyt syömään kissan tuoman saaliseläimen. Joskus saaliista on ollut jäljellä vain oravan häntä. Tällä kertaa koira seuraa minua. Kuljemme kujaa kohti isompaa tietä. Ilmassa tuoksuvat. Tienvarren pajut avaavat kukkia. Minulle ei tullut puukkoa mukaan, en voi kokeilla pajupillin veistämistä.

Itsenäisyyspäivän juhla

Muistan, miten istuin turkulaisessa opiskelija-asunnossa yksinäni ja luin. Sisareni oli lähtenyt viikonlopuksi kotiin, ja asuntoa hallitseva Maire-tätini oli kyläilemässä maaseudulla. Oli itsenäisyyspäivä ja seuraavana päivänä olisi edessä syksyn tärkein tentti. Jos kuulustelu menisi hyvin, olisi pääsyt lääketieteelliseen tiedekuntaan varmistettu. Jos taas en pärjäisi, odotti minua Tampereen yliopistossa paikka äidinkielen ja kirjallisuuden opiskelijana. Se oli varasuunnitelmani. Pelkän ylioppilastodistuksen perusteella minut oli hyväksytty opiskelemaan äidinkieltä.

Illansuussa muistin, että itsenäisyyspäivänä kuului sytyttää kaksi kynttilää jokaiselle ikkunalle. Olin unohtanut käydä kaupassa, ja pyhäpäivinä kaikki liikkeet olivat kiinni. Pohdin, olisiko jossakin tätini kodissa edes pientä kynttilänpätkää. Hain ja hain, mutta en löytänyt. Lopulta kaapin pohjalta käteeni jäi sinisen pöytäkynttilän vähäinen vanha jämä. Asetin kynttilänpätjän ikkunalaudalle ja sytytin sen. Yksinäiseen huoneeseen pilkahti pala juhlan tuntua. Tiesin, että kotona vanhempani ja sisarukset olivat jo syöneet yhteisen juhla-aterian. Sen jälkeen jokaiselle ikkunalle oli sytytetty valkoiset kynttilät. Muistelin, miten ne loivat ympärilleen hämyisän, hiljaisen juhlatunnelman.

Oletko miettinyt, miten itsenäisyyspäivän perinteet ovat syntyneet teillä kotona. Lapsena sinä odotit kärsimättömästi, että kello tulisi kuusi ja saisi sytyttää kynttilät. Elävästi on mieleen jäänyt liekkien heijastus ikkunalasissa. Muistat varmaan, miten Tampereella Ilmarinkadun taloissa kaikkien kotien ikkunat oli koristeltu kynttilöin.

Itsenäisyyspäivä oli lapsuuden kodissasi aina hiljainen juhlapäivä.

Uskon, että isän rooli oli kotimme itsenäisyyspäivän perinteiden juurruttamisessa merkittävä. Koska mikään kotiin tai kodinhoitoon liittyvä asia ei kuulunut äitini vahvuuksiin, joutui puoliso monesti paikkaamaan vaimonsa osaamattomuutta. Isä oli ollut yhtäjaksoisesti rintamalla koko sodan ajan, ja itsenäisyyspäivä oli hänelle erityisen tärkeä. Hän oli aina innokas mies lähtemään sankarihaudalle kunniavartioon asepuvussa, koristemiehkeä mukanaan. En tiedä, oliko isä miettinyt Suomen itsenäisyyttä erityisesti siksi, että hän osallistui sotaan taistelemalla kaukana kotoa Saksan SS-joukoissa vuosina 1941–1942. Itsenäisyyspäivänä nekin asiat nousivat pintaan. Sisäisestä mielikuvastaan suomalaisena sotilaana hän ei varmaan luopunut koskaan – ei edes vanhana.

Jos olet ihan rehellinen, nimetsäretkestäin varmasti on joitakin perinteitä, joita äitisi toi lapsuuden kotiisi. Kunhan mietit.

Äitini oli turkulaisen yksinhuoltajan yksinäinen tytär. Hänen äitinsä toimi Seurahuone-ravintolan kirjanpitäjänä. Se ympäristö ei varmaankaan ollut omiaan rakentamaan lämpimiä, sukupolvelta toiselle jatkuvia perinteitä. En muista, että äiti olisi koskaan kertonut mistään lapsuuteensa liittyvästä toistuvasta, mukavasta asiasta. Toki hän kertoi menneensä aina koulusta suoraan mummon luo, perinne sekin. Mummo oli äidin kertomuksissa lämmin, lempeä ja rakastava. On kuitenkin yksi perinne, josta perheemme on pitänyt aina kiinni. Jokainen perheenjäsen saa joululahjaksi kirjan. Se on äidin ansiota ja tätä perinnettä on ollut mukava jatkaa lapsille ja lapsenlapsille.

Istuin Nummenmäellä kodissamme uudelleen työpöydän ääressä ja paneuduin biokemian kirjaan. Totesin, että itsenäisyyspäivän viettoon on monia tapoja. Jostain kaukaa kuulin raitiovaunun kirskahduksen.

Muistatko, että raitiovaunun ääni oli tuttu jo lapsuudesta? Kun hiihtolomilla vierailit tätisi Annan luona, kuului hänen makuuhuoneeseensa samanlainen kirsku. Raitiovaunu kiersi postitalon ja kääntyi Humalistonkadulta Eerikinkadulle. Raitiovaunun ääni kuulosti edelleen tutulta ja rakkaalta.

Itsenäisyyspäivänä paneuduin biokemiaan. Vieraalla kielellä asioita lukee hitaasti ja tuntui, että mieleen painaminen on vaikeampaa. Professorin pitämät luennot olivat selkeämpiä. Ajattelin, että hän painottaa kuulustelussakin niitä. Vaihdoin kirjan luentokansioon. Oikeasti toivoin vain, että syksy olisi nopeasti ohi ja voisin matkustaa kotiin. Joulun valmistelu ja piparkakkujen leipominen olisivat paljon mukavampia.

Sinullehan kävi lopulta niin, että et kuitenkaan kerennyt leipoa piparkakkuja, vaikka olit taikinankin tehnyt. Lähdit kesken leipomisen linja-autolla Turkuun katsomaan pääsykokeiden tuloksia. Viimeiset koetulokset oli ripustettu yliopiston ilmoitustaululle. Yhteenlasketut pisteet tulivat vasta seuraavana päivänä.

Muistan hyvin. Tuntui juhlavalta, kun sain opiskelupaikan. Tammikuun alussa pystyin ilmoittautumaan oikeasti lääketieteen opiskelijaksi.

Elämäni palapeli on tarina naisesta, joka raivasi tiensä lääkäriksi, vaikka alalla tuolloin työskenteli vain harva nainen. Nuoren lääkärin uran alkuvuodet, väitöskirjan teko ja siirtyminen hallinnollisiin tehtäviin kietoutuvat yhteen perhe-elämän kanssa - neljän pojan äiti joutui selviytymään ilman päivähoitopaikkoja ja järjestämään lapsilleen seitsemän erilaista hoitoratkaisua ennen kouluikää.

Kirjoittaja kuvaa rehellisesti lasikaton näkyviä ja näkymättömiä rajoja, työn ja äitiyden ristipaineita sekä niitä hetkiä, kun voimat ja velvollisuudet käyvät ristiin.

Eläkkeellä oleva lääkintöneuvos katsoo nyt taaksepäin - omakoh-
taisesti, viisaasti ja lempeän kriittisesti - ja antaa äänen myös ikäto-
vereilleen.

Kirjaniekka

9 789526 573397